

Zelnik József

Laudáció

Andrásfalvy Bertalan akadémiai székfoglaló előadásához (2016. február 19.)

A magyar Árkádia pásztora

A *Nomád nemzedék* című 1981-ben megjelent, ma már ikonikusnak számító könyvben van egy kép, amin Berci táncol. Pontosabban, az aláírás szerint Berci bemutatja, hogyan kell dunántúli ugróst táncolni. Az ugrós a magyar tánckincs régi stílusrétegének legfontosabb tánccsaládja. A szintén archaikus mélységeket idéző pásztortánc ikertestvére. Az ugrós valójában eszköznélküli pásztortánc. Igazán nem is szerves része a paraszti táncrendnek, inkább szertartástánc.

Tolnában, Baranyában úgy is nevezték, hogy csillagtánc. Ez az elnevezés, ha öntudatlanul is, de talán arra utal, hogy ez a tánc az isteni világrendet irányító kozmikus energia, az élet mozgásban, ritmusban kifejeződő lényegének a koreográfiája. Nem véletlenül ezt a táncot járja a táncos isten a hinduizmus egyik főistene a Siva Natarádzsa egy bronzplasztikán. Így táncol a világteremtés pásztora és így a magyar Árkádia pásztora azon a képen. És én hiszek annak – Csoórit szabadon idézve – aki zenével, tánccal közeledik, mert az időből nem hozhat magával hazugságot.

Könnyű dolga van annak, aki Andrásfalvyt és életművét laudálja, mert több eddigi értékelés már alaposan kijelölte a sarokpontokat. Elég, ha itt például a nagytekintélyű kortárs, Hofer Tamás életművet köszöntő áttekintésére gondolunk. Hofer Tamás a kockázatvállalás modernkori végvári katonájaként írja le Andrásfalvyt magánéleti cselekedetei és tudományos vállalásai alapján. Jogos ez a kép, mert a fiatal Andrásfalvy ott van az 56-os parlamenti sortűznél, ahol olyan politikai keresztelőn esik át, ahonnan nem lehet alku az ilyen rendszerekkel. Ám ez a tapasztalat nem bénítja meg, hanem inkább arra sarkallja, hogy felmutassa ennek a drámai sorsú népnek az igazi kultúráját. A néprajzkutatás a Kádár rendszerben a nacionalizmus szinonimája volt. A hazaszeretet pedig az akkori Magyarország bolsevik-globalista világának a főbűne. Mire vállalkozik így egy főbűnös. Erdélyben, sőt Moldvában Kallós Zoltánnal folklórt gyűjt. Mélyen sértve ezzel az akkori magyar egypárt romániai testvér-egypártjához fűződő politikai szerelmi viszonyát. Pedig valójában ők nem akartak sérteni semmit, csak egy nép időben süllyedő kultúráját akarták feltárni, mert nemzet és ezen túl emberi jelenség nincs e nélkül a kultúra és az ebből a kultúrából fakadó művészet nélkül.

Nem csak kultúrája, hanem élete sincs egy nemzetnek a hagyományai nélkül. Így születik meg Andrásfalvy egyik meghatározó műve az ártéri gazdálkodásról. Ebben a kandidátusi értekezéssé is vált dolgozatban kezdi felfedezni a gazdaság, a természet erejét szervesen használó hagyományos társadalmat, ami az egykori kincses Magyarország volt. És hogy mennyire kincses, azt egész Európa elismerte. Az intenzív vízgazdálkodás eredménye a hal- és gyümölcsbőség. Ez összekapcsolódott az egyensúlyban tartott állattenyésztéssel és gabonatermesztéssel. Ebben a világban a magyar parasztság történelmének Árkádiájában élt. Egy olyan élhető világban, amit a görög-római bukolikus költészet megálmodott. De mi lett

ezzel az ökológikusan és ökonomikusan egyszerre építkező magyar világgal? Mi lett a magyar parasztsággal?

A néprajzkutatók nagy része nem akarta, nem merte érdemben feltenni a Kádár rendszerben ezt a kérdést és nem meri ma sem feltenni, hogy mi van a magyar vidékkel. Kasza-, kapaformákkal bíbelődik és elfordítja a tekintetét, ha azt látja, hogy egyenesedik a kasza.

Andrásfalvy Bertalan nem ezt tette és nem ezt teszi. Ezért joggal helyezte el Bakos István a Magyar Örökség díj laudációjánál Andrásfalvyt a tudás és az erkölcs veszélyes szövetségében. Veszélyes, mert ez a két dolog a történelemben az igazságot meghamisító hatalom legnagyobb ellenfele.

Kétszeresen veszélyes a tudás és az erkölcs szövetsége. Veszélyes, mert szépnek elképzelt hiteket roppanthat össze. Veszélyes, mert a mindenkori manipuláló hatalom nem tűri azokat, akik ebben az egyedüli szent szövetségben fogalmazzák meg az emberség és a magyarság kérdéseit.

De hogy ne legyünk ilyen általánosak – mert azon az ördög is csak mosolyog – nézzük meg mit mondott Andrásfalvy a magyarság ártéri gazdálkodását és gyümölcsészetét kutatva. Azt, hogy volt egy évszázadokon át jól működő, még az akkori földesuraktól, oligarcháktól is aránylag független gazdálkodási rendszer. Adót ugyan fizet, nem is keveset, de a faluközösségnek megvan az a föld-, erdő- és árterülete, amin az ott élő családok rengeteg munkával bár, de tudtak gyarapodni vagyonban és lélekszámban is.

Ebbe az Árkádiába tör be a kibontakozó kapitalizmus könyörtelen szelleme. Az 1700-as évek végén radikálisan megváltoznak a birtokviszonyok. Európa legnagyobb birtokkoncentrációja jön létre fokozatosan Magyarországon. Úgy, hogy elkezdik lecsapolni az ősi vízgazdálkodást és kiszorítják a gyümölcstermő erdőkből a parasztokat. Az alföldet hataloméhes, kapzsi főurak tették pusztává. Andrásfalvy kimutatja azt is, hogy több tonna gyümölcsöt tudott kinyerni az akkor még nem monokultúrák erdőkből egy-egy parasztgazdaság. Erről a helyzetről történetírásunk többnyire szemérmesen hallgat. Túldimenzionálja például a Festetichék georgikonos működését és nem hangsúlyozza ki, hogyan fejeztetett le Festetich egy tucat parasztgazdát Csurgó főterén, mert ragaszkodtak erdőhasználati ősi jogaikhoz. Én teszem hozzá, hogy eme esemény után vélhetőleg összegyűltek a Festetichék a Dégi kastély – mára szépen helyreállított – szabadkőműves kápolnájában szabadság–egyenlőség–testvériség imára.

Ezen történelmi előzményeken kellően, jeremiásian megrendülve szűri le Andrásfalvy azt, hogy nem kellett nekünk külső ellenség, elég volt a néptől elforduló uraink kapzsisága. Elég volt régen és elég ma is. Működik egy monokultúrák rablógazdálkodás, ami nem más, mint egyre fokozódóan a kapzsiság dicsérete, ami maga alá gyűrte és gyűri a tisztesség forrásvidékeit.

Ezek után széplelkű társadalompszichológusok kérdezzetik, hogy miért vagyunk szorongásos nemzet? Kérdezik még a nemzetnél is szorongásosabb társadalomtudósok. Ők talán azért, mert a történelemtudományunk az európai átlagnál mélyebben folyamatos hamisítások archiválásával foglalatoskodik. Nem ártana néha megszégyesíteni – úgy, mint Andrásfalvy teszi – ezt az archívumot, különben bepenészedik az emberi szellem és a magyar valóság. Ehhez persze tudás és erkölcs kell, mert különben mi is a rendszer szerencsétlenjeivé válunk.

Hogy mitől szorongásos a nemzet, arra is válaszol Andrásfalvy, mikor kimondja, hogy egy nemzet vagy szeretet-közösség, vagy pusztulásnak indul. Ha pusztulásnak indult annak legjellemzőbb formája a megosztottság szítása és a megosztottság. Ez a megosztottság pedig fatális előzménye egy nagy társadalmi összeütközésre okot szolgáltató eseménynek. Ki mer, ki tud, ki akar ez ellen tenni? Ki úgy, mint Andrásfalvy Bertalan, aki tudósi, politikai és morális életművével a magyar Árkádia pásztorává vált.